

ภาพวินิจฉัยการอักเสบของหลอดเลือดขนาดใหญ่

(Imaging of the Large Vessel Vasculitis)

ริศศักดิ์ พิวปลั่ง

ภาวะหลอดเลือดอักเสบในเด็กสามารถแบ่งกลุ่มตามขนาดของหลอดเลือดที่มีความผิดปกติ โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มโรคที่มีการอักเสบของหลอดเลือดขนาดใหญ่, ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ตามลำดับ ภาพวินิจฉัยมีส่วนสำคัญในการช่วยวินิจฉัยโรค, บอกรายการแพร่กระจายของโรค หรือสามารถวินิจฉัยแยกโรคให้แคบลง ภาพวินิจฉัยตัดขวาง (cross sectional imaging) สามารถใช้เพื่อการวินิจฉัยและติดตามการรักษาโรคในกลุ่มการอักเสบของหลอดเลือดขนาดกลางและขนาดใหญ่ได้ดี แต่กลับมีข้อจำกัดในการตรวจวินิจฉัยกลุ่มการอักเสบของหลอดเลือดขนาดเล็ก ดังนั้นบทความนี้จะเน้นในส่วนของภาพวินิจฉัยที่ใช้ในการตรวจกลุ่มโรคที่มีการอักเสบของหลอดเลือดขนาดใหญ่ ได้แก่ giant cell arteritis และ Takayasu's arteritis แต่เนื่องจาก giant cell arteritis นี้พบอุบัติการณ์สูงเฉพาะในกลุ่มยุโรปและชนผิวขาว (caucasian) ดังนั้นบทความนี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะ Takayasu's arteritis

ชนิดของการตรวจด้วยภาพวินิจฉัย (imaging modalities)

ที่ใช้ประเมินภาวะหลอดเลือดอักเสบ ได้แก่

1. Color Doppler ultrasound ใช้ตรวจดูช่องหลอดเลือด (vessel lumen), ผนังหลอดเลือด รวมถึงเนื้อเยื่อเกี่ยวพันรอบ ๆ หลอดเลือดได้ดี การตรวจหลอดเลือดด้วยคลื่นเสียงความถี่สูงนี้สามารถทำได้ง่าย ไม่มีรังสีที่แตกตัวให้ออออน (ionizing radiation) และสามารถตรวจได้ในโรงพยาบาลเกือบทุกแห่ง อย่างไรก็ตามการตรวจด้วยวิธีนี้ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการตรวจ รวมถึงข้อจำกัดในการตรวจได้เพียงบางกลุ่มโรค เช่น giant cell arteritis และ Kawasaki disease และยังไม่สามารถตรวจวินิจฉัยโดยละเอียดได้ เนื่องจากต้องใช้เวลาในการตรวจนาน และบางตำแหน่งของหลอดเลือดก็ไม่สามารถตรวจด้วยวิธีนี้ได้ เช่น หลอดเลือดในช่องอก เป็นต้น

2. Computed tomography angiography (CTA) การตรวจหลอดเลือดด้วยภาพเอกซเรย์คอมพิวเตอร์ เป็นการตรวจที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย สามารถดูหลอดเลือดและอวัยวะข้างเคียงได้อย่างดีเนื่องจากให้รายละเอียดสูง สามารถประเมินความหนาของหลอดเลือด ประเมินผนังหลอดเลือดที่มีพยาธิสภาพจากการที่มีสารทึบรังสีสะสมเพิ่มขึ้น (enhancement) รวมถึงดูหินปูนที่เกาะตามหลอดเลือดได้ดี การตรวจด้วยวิธีนี้สามารถนำภาพที่ได้มาสร้างเป็นภาพในแนวอื่น ๆ เพื่อช่วยให้การวินิจฉัยง่ายขึ้นด้วย อย่างไรก็ตามการตรวจหลอดเลือดด้วยภาพเอกซเรย์คอมพิวเตอร์ ไม่สามารถใช้ในการตรวจประเมินภาวะหลอดเลือดอักเสบที่มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางเล็กกว่า 0.2 มม. ได้¹ และผู้ป่วยที่ได้รับการตรวจด้วยวิธีนี้จะได้รับรังสีที่แตกตัวให้อิออนซึ่งเป็นอันตรายต่อเนื้อเยื่อโดยเฉพาะในเด็ก จึงไม่แนะนำให้ใช้ในการตรวจติดตามการรักษาในระยะยาว

3. Magnetic resonance angiography (MRA) เป็นการตรวจวินิจฉัยภายใต้สนามแม่เหล็กไฟฟ้า หรือเอ็มอาร์เอ การตรวจชนิดนี้ไม่มีรังสีที่แตกตัวให้อิออน และสามารถให้รายละเอียดของหลอดเลือดได้ดี สามารถดูการกระจายตัวของหลอดเลือดที่ผิดปกติได้ดี ตรวจพบความผิดปกติได้ตั้งแต่ระยะแรก ๆ ของโรค ตรวจหาความผิดปกติของผนังหลอดเลือดและภาวะตีบตันของหลอดเลือดได้ดี ข้อจำกัดสำคัญของการตรวจชนิดนี้ คือ เครื่องมือที่ใช้มีจำกัด อยู่เฉพาะโรงพยาบาลขนาดใหญ่, การตรวจใช้เวลาานาน และต้องอาศัยความร่วมมือในการตรวจสูง รวมถึงราคาการตรวจที่ค่อนข้างสูง แต่เนื่องจากการตรวจเอ็มอาร์เอไม่ได้รับรังสีที่แตกตัวให้อิออน จึงเหมาะสำหรับการใช้ตรวจติดตามระยะยาวได้ดี

4. Positron emission tomography/computed tomography (PET/CT) หรือ PET/MRI เริ่มมีการนำมาใช้เพิ่มขึ้น เนื่องจากให้ความแม่นยำในการตรวจวินิจฉัยภาวะอักเสบของหลอดเลือดได้ดี โดยใช้การถ่ายภาพรังสีด้วยการปล่อยโพซิตรอน (PET) ร่วมกับการตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์หรือตรวจเอ็มอาร์ไอ และมีสารฉีดสารเภสัชรังสี [¹⁸F]-fluorodeoxyglucos (FDG) อย่างไรก็ตามการตรวจชนิดนี้มีค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูง และได้รับรังสีที่แตกตัวให้อิออนจากการตรวจด้วย PET, เอกซเรย์คอมพิวเตอร์ และจากตัวสารเภสัชรังสี

5. Catheter angiography เป็นการตรวจที่รุกราน โดยมีการใช้รังสีเอกซ์และฉีดสารทึบรังสีเข้าไปในหลอดเลือด แต่เป็นวิธีการตรวจที่สำคัญในการวินิจฉัยภาวะหลอดเลือดตีบตัน และหลอดเลือดโป่งพองขนาดเล็ก (microaneurysm) ในกลุ่มที่มีการอักเสบของหลอดเลือดขนาดกลาง และช่วยในการรักษาด้วยวิธีการขยายหลอดเลือดด้วยบอลูนหรือใส่ขดลวดถ่างขยายหลอดเลือด (balloon angioplasty or stenting) ซึ่งสามารถทำภายในครั้งเดียวกับการตรวจวินิจฉัยโรค

จะเห็นได้ว่า ชนิดของการตรวจมีความหลากหลาย ดังนั้นการส่งตรวจเพื่อประเมินภาวะหลอดเลือดอักเสบ ควรเลือกชนิดของการตรวจให้เหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการทราบ เช่น หากต้องการดูว่ามีภาวะตีบตันของหลอดเลือดแดงที่ไตหรือไม่ ควรเริ่มต้นด้วย color Doppler ultrasound หรือเพื่อประเมินโรค Takayasu's ว่ามีความผิดปกติของหลอดเลือดแดงเออร์ตา (aorta) ส่วนใดบ้าง ควรส่งตรวจหลอดเลือดด้วยภาพเอกซเรย์คอมพิวเตอร์หรือเอ็มอาร์เอ เป็นต้น

Takayasu's arteritis

โรคนี้ได้รับการวินิจฉัยครั้งแรกในประเทศญี่ปุ่น และมีอุบัติการณ์สูงในกลุ่มคนเอเชียและแอฟริกามากกว่าในยุโรป พบบ่อยในผู้ป่วยที่อายุน้อยกว่า 40 ปี¹ อายุเฉลี่ยที่พบในเด็ก คือ 12.8 ปี โดยสองในสามพบเป็นเด็กผู้หญิง² ความผิดปกติของหลอดเลือดในภาวะนั้นพบเกิดกับหลอดเลือดแดงเอออร์ตา และแขนงหลักของหลอดเลือดเอออร์ตา ตั้งแต่หลอดเลือดแดงคอโรติค (carotid arteries) จนถึงหลอดเลือดแดงอิเลียค (iliac arteries) รวมถึงหลอดเลือดแดงปอด (pulmonary arteries) กลุ่มการศึกษาเกี่ยวกับโรครูมาติซึมในยุโรป (EULAR task force) แนะนำให้ใช้การตรวจเอ็มอาร์เอ เป็นการตรวจหลักในการวินิจฉัยภาวะอักเสบของหลอดเลือดและการเปลี่ยนแปลงของหลอดเลือดในผู้ป่วยที่สงสัยโรค Takayasu's arteritis การตรวจด้วยวิธีอื่น ๆ ถือว่าเป็นทางเลือกรองในกรณีที่ไม่สามารถตรวจด้วยเอ็มอาร์เอได้³

อาการแสดงของภาวะ Takayasu's arteritis สามารถแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

1. ระยะที่คลำชีพจรได้ (prepulseless)
2. ระยะการอักเสบของหลอดเลือด (vascular inflammation)
3. ระยะหลอดเลือดอุดตัน (late occlusive)

อย่างไรก็ตามเนื่องจากโรคนี้นักพบมีการกำเริบเกิดขึ้นซ้ำได้บ่อย จึงสามารถพบความผิดปกติของทุก ๆ ระยะได้ในคราวเดียวกัน

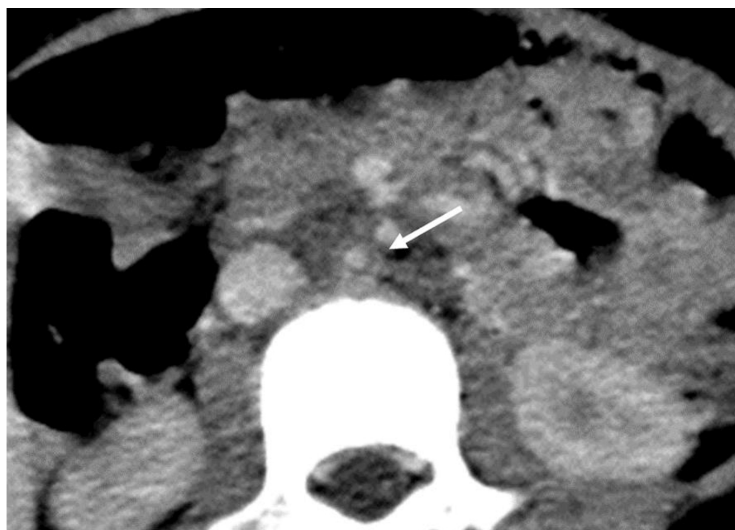
ในผู้ป่วยเด็กที่เป็น Takayasu's arteritis พบมีการตีบแคบมากกว่าหลอดเลือดโป่งพองของหลอดเลือดแดงเอออร์ตา โดยสองในสามพบมีความผิดปกติของทั้งระดับเหนือและใต้ต่อกระบังลม และหนึ่งในสามพบมีความผิดปกติเฉพาะส่วนที่เหนือกระบังลมขึ้นไป² ดังนั้นถ้าสงสัยว่าผู้ป่วยมีโรค Takayasu's arteritis ให้พิจารณาส่งตรวจหลอดเลือดด้วยภาพเอกซเรย์คอมพิวเตอร์หรือเอ็มอาร์เอ เป็นหลัก

CTA of Takayasu's arteritis

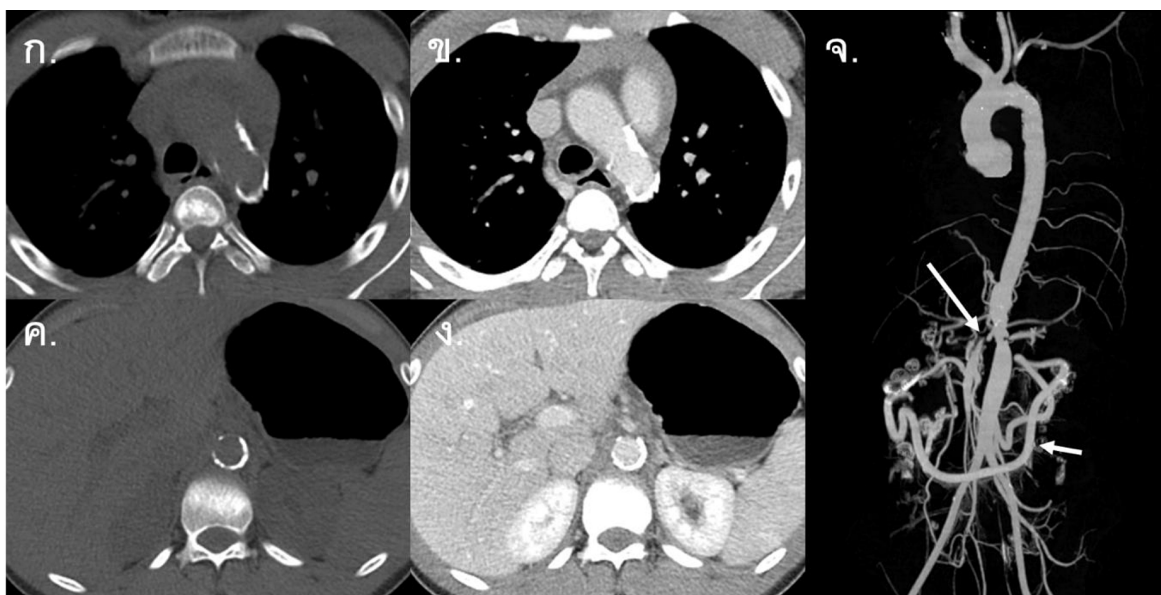
สามารถตรวจหลอดเลือดแดงได้ทั้งช่องอกและช่องท้องรวมถึงหลอดเลือดแดงที่คอและขาส่วนต้นได้ในคราวเดียวกันโดยใช้ระยะเวลาไม่นาน การตรวจเป็นแบบ biphasic study โดยมีทั้ง arterial และ delayed หรือ venous phases เพื่อประเมิน enhancement ของผนังหลอดเลือด เนื่องจากการตรวจทั้งสองขั้นตอนเป็นการเพิ่มปริมาณรังสีที่ผู้ป่วยได้รับ จึงไม่เหมาะใช้ในการตรวจติดตาม

ความผิดปกติที่พบจากการตรวจหลอดเลือดด้วยภาพเอกซเรย์คอมพิวเตอร์ ได้แก่

- การหนาตัวโดยรอบของผนังหลอดเลือด (circumferential wall thickening) มากกว่า 2-3 มม.⁴ ร่วมกับมี enhancement
- การตรวจพบ “double-ring” sign (รูปที่ 1) ใน delayed contrast enhanced images โดยพบมี enhancement ของผนังหลอดเลือดด้านนอก และ low attenuation ของผนังหลอดเลือดด้านใน ซึ่งบ่งถึงภาวะกำเริบของโรค (active disease)^{4,5}
- การตีบแคบหรือโป่งพองของหลอดเลือด (รูปที่ 2)
- ในภาวะเรื้อรัง พบผนังหลอดเลือดมีหินปูนมาเกาะ (รูปที่ 2) ส่วนมากมักพบหลัง 5 ปี^{4,5}

รูปที่ 1 ภาพเอกซเรย์คอมพิวเตอร์ตัดขวางของผู้ป่วยเด็กหญิงอายุ 5 ปี ที่มาโรงพยาบาลด้วยอาการหายใจผิดปกติและความดันเลือดสูง แสดงผนังของหลอดเลือดเออร์ตาที่หนาตัวขึ้น และมีลักษณะ “double-ring” sign (ลูกศร) โดยพบมี enhancement ของผนังหลอดเลือดด้านนอก และ low attenuation ของผนังหลอดเลือดด้านใน

รูปที่ 2 ภาพเอกซเรย์คอมพิวเตอร์ตัดขวางของผู้ป่วยเด็กชายอายุ 13 ปี ที่รับย้ายมาโรงพยาบาลด้วยภาวะหลังหัวใจหยุดเต้นโดยไม่ทราบสาเหตุ
 ก. และ ข. แสดงให้เห็นหินปูนเกาะอยู่ที่ผนังหลอดเลือดบริเวณ aortic arch
 ค. และ ง. แสดงให้เห็นหินปูนเกาะอยู่ที่ผนังหลอดเลือดของหลอดเลือดแดงเออร์ตาช่วงช่องท้อง
 จ. ภาพที่สร้างด้วยเทคนิค maximal intensity projection (MIP) แสดงให้เห็นการอุดตันของหลอดเลือดแดงซิวเลียค (celiac artery) (ลูกศรยาว) ทำให้มีการขยายตัวของหลอดเลือดข้างเคียงเพื่อนำเลือดไปชดเชย ในที่นี้ผ่านทาง Arch of Riolan (ลูกศรสั้น)

MRA of Takayasu's arteritis

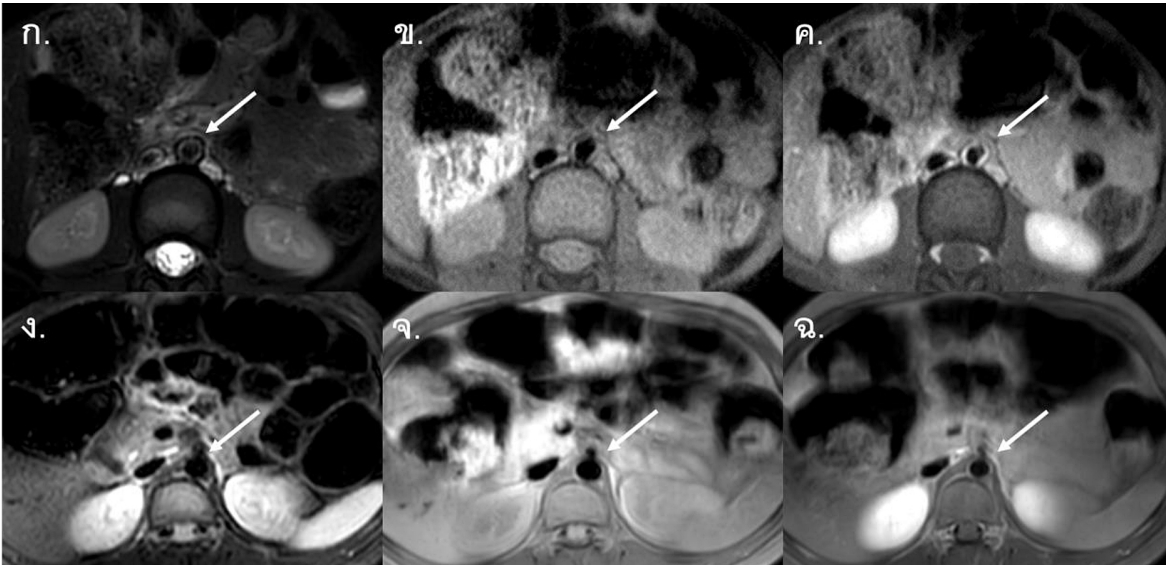
การตรวจด้วยวิธีนี้ให้ความคมชัดของเนื้อเยื่อ (soft tissue resolution) ได้ดีกว่าการตรวจหลอดเลือดด้วยภาพเอกซเรย์คอมพิวเตอร์ เนื่องจากไม่มีรังสีที่แตกตัวให้อิออนจึงสามารถใช้ในการตรวจติดตามได้ดี มีการศึกษาพบว่าเอ็มอาร์เอมีความถูกต้องเทียบเท่ากับการตรวจด้วย catheter angiography ด้วยความไวที่มากกว่าร้อยละ 90⁶ ข้อควรระวังของการตรวจชนิดนี้ คือ การที่มักจะวินิจฉัยภาวะตีบแคบของหลอดเลือดเกินกว่าความเป็นจริง บางครั้งอาจวินิจฉัยว่า มีการอุดตันของหลอดเลือดในขณะที่เป็นเพียงภาวะที่มีการตีบแคบของหลอดเลือดมาก (overestimation)^{2,6}

เทคนิคมาตรฐานการตรวจเอ็มอาร์เอ (MRA protocol) ในโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ประกอบไปด้วย Black blood technique Axial T1 และ T2 weighted images with FS, Coronal SSFP, Cine SSFP LVOT, Cine SSFP Sagittal oblique for thoracic aorta, post Gd-enhanced MRA arterial and venous phases และ post Gd-enhanced black blood axial T1 weighted images

ความผิดปกติที่พบ ได้แก่

- การหนาตัวโดยรอบของผนังหลอดเลือด ร่วมกับมี “double-ring” sign (รูปที่ 3)
- Hypersignal intensity on T2 weight images (WI) ของผนังหลอดเลือดจาก mural edema ซึ่งบอกว่ามีการกำเริบของโรค แต่มีบางการศึกษาพบว่า mural edema นี้สามารถพบได้ในกลุ่มของผู้ป่วยที่โรคสงบอย่างแท้จริงแล้วทางคลินิก (apparent clinical remission)⁷
- Strong wall enhancement เมื่อเทียบกับกล้ามเนื้อหัวใจ^{8,9} เกิดจากผนังหลอดเลือดที่มีการอักเสบหรือมีพังผืดหลังการอักเสบ (inflammatory or fibrotic tissue)⁴ (รูปที่ 3-4) แต่อย่างไรก็ดีการพบ strong wall enhancement บ่งบอกว่ายังคงมีการอักเสบของหลอดเลือด
- ในระยะหลังเมื่อมีการอุดตันของหลอดเลือด พบมีการขยายของหลอดเลือดข้างเคียงที่เรียกว่า collateral circulation (รูปที่ 3 จ)

การตรวจติดตามด้วยภาพเอกซเรย์คอมพิวเตอร์หรือเอ็มอาร์เอ ยังมีข้อจำกัดในการวินิจฉัยว่ามีการกำเริบของโรคหรือไม่ อย่างไรก็ตามการวินิจฉัยนี้สามารถช่วยในการวินิจฉัยโรค รวมถึงสามารถวินิจฉัยแยกโรคให้แคบลงได้ เมื่อใช้การตรวจร่วมกับอาการแสดงทางคลินิกและผลทางห้องปฏิบัติการก็สามารถให้การวินิจฉัยสุดท้ายรวมถึงติดตามผลการรักษาได้เป็นอย่างดี

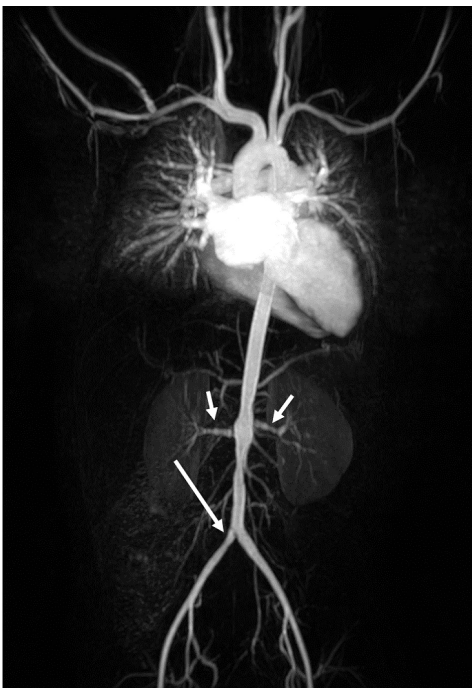

รูปที่ 3 ภาพเอ็มอาร์ไอตัดขวางของผู้ป่วยเด็กหญิงอายุ 5 ปี ที่มาโรงพยาบาลด้วยอาการหายใจผิดปกติและความดันเลือดสูง (ผู้ป่วยรายเดียวกับรูปที่ 1)

ก. พบลักษณะ “double-ring” ของผนังหลอดเลือดแดงเออร์ตา โดยวงนอกจะเห็นเป็น hyposignal intensity on T2WI และวงในจะเห็นเป็น hypersignal intensity on T2WI

ข. และ ค. เป็นเทคนิค black blood T1WI ก่อนและหลังฉีดสารแกดโดลิเนียม พบมีผนังหลอดเลือดแดงเออร์ตาที่หนาซึ่งมี strong enhancement ชัดเจน

ง. - ฉ. เป็นภาพติดตามหลังการรักษาไปได้ 4 ปี พบผนังหลอดเลือดแดงมีความหนาลดลง รวมถึงไม่เห็นลักษณะที่เป็น hypersignal intensity on T2WI และพบว่า enhancement ก็ลดลงด้วย

รูปที่ 4 ภาพเอ็มอาร์ไอที่สร้างด้วยเทคนิค MIP ของผู้ป่วยเด็กหญิงอายุ 5 ปี ที่มาโรงพยาบาลด้วยอาการหายใจผิดปกติและความดันเลือดสูง (ผู้ป่วยรายเดียวกับรูปที่ 1) แสดงให้เห็นว่ามีทั้งส่วนตีบและขยายของหลอดเลือดแดงเออร์ตา นอกจากนี้ยังพบมีการตีบแคบของหลอดเลือดแดงไตทั้งสองข้าง (ลูกศรสั้น) และหลอดเลือดแดงอิลีแอกข้างขวา (ลูกศรยาว) ในขณะที่หลอดเลือดแดงเออร์ตาของช่วงช่องอกและแขนงหลักอื่น ๆ ปกติดี

เอกสารอ้างอิง

1. Weinrich JM, Lenz A, Adam G, François CJ, Bannas P. Radiologic imaging in large and medium vessel vasculitis. *Radiol Clin North Am* 2020; 58: 765-79.
2. Khanna G, Sargar K, Baszis KW. Pediatric vasculitis: Recognizing multisystemic manifestations at body imaging. *RadioGraphics* 2015; 35: 849-65.
3. Dejaco C, Ramiro S, Duftner C, et al. EULAR recommendations for the use of imaging in large vessel vasculitis in clinical practice. *Ann Rheum Dis* 2018; 77: 636-43.
4. Aghayev A, Steigner ML. Systemic vasculitides and the role of multitechnique imaging in the diagnosis. *Clin Radiol* 2021; 76: 488-501.
5. Hur JH, Chun EJ, Kwag HJ, et al. CT features of vasculitides based on the 2012 International Chapel Hill Consensus Conference revised classification. *Korean J Radiol* 2017; 18: 786-98.
6. Soliman M, Laxer R, Manson D, Yeung R, Doria AS. Imaging of systemic vasculitis in childhood. *Pediatr Radiol* 2015; 45: 1110-25.
7. Tso E, Flamm SD, White RD, Schwartzman PR, Mascha E, Hoffman GS. Takayasu arteritis: Utility and limitations of magnetic resonance imaging in diagnosis and treatment. *Arthritis Rheum* 2002; 46: 1634-42.
8. Choe YH, Kim DK, Koh EM, Do YS, Lee WR. Takayasu arteritis: Diagnosis with MR imaging and MR angiography in acute and chronic active stages. *J Magn Reson Imaging* 1999; 10: 751-7.
9. Sueyoshi E, Sakamoto I, Uetani M. MRI of Takayasu's arteritis: Typical appearances and complications. *AJR Am J Roentgenol* 2006; 187: W569-75.